

**ТИМОШЕНКО М. О.,**  
кандидат юридичних наук,  
доцент кафедри господарського  
та міжнародного права,  
заступник декана юридичного факультету  
(ПВНЗ «Європейський університет»)

УДК 006.44:378

## СТАНДАРТИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ЗБАЛАНСУВАННЯ ПРИВАТНО-ПУБЛІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ

Стаття присвячена визначенню й дослідженню стандартів вищої освіти як результату збалансування приватно-публічних інтересів. Особливу увагу приділено питанням стандартизації вищої освіти, й тому числі і юридичної вищої освіти, у зв'язку з прийняттям нового Закону України «Про вищу освіту».

**Ключові слова:** стандарти вищої освіти, стандартизація освітньої діяльності, баланс приватно-публічних інтересів, господарська діяльність вищих навчальних закладів.

Статья посвящена определению и исследованию стандартов высшего образования как результата сбалансирования частно-публичных интересов. Особое внимание уделено вопросам стандартизации высшего образования, в том числе и юридического высшего образования, в связи с принятием нового Закона Украины «О высшем образовании».

**Ключевые слова:** стандарты высшего образования, стандартизация образовательной деятельности, баланс частно-публичных интересов, хозяйственная деятельность высших учебных заведений.

The article deals with defining and researching of standards in higher education as a result of balancing of private and public interests. Special attention is given to the standardization of higher education, including higher education in law, connected with the adoption of the new Law of Ukraine "On Higher Education".

**Key words:** higher education standards, standardization of educational activities, balance of private and public interests, economic activity in higher education.

**Вступ.** Стандартизація освітньої діяльності – питання для вітчизняної системи освіти не нове. Необхідність упровадження певних стандартів (вимог, зразків, критеріїв) в освітній діяльності є об'єктивною потребою, що зумовлена метою забезпечення якості освітньої діяльності, належного рівня організації навчального процесу навчальними закладами, відповідності рівня підготовки суб'єктів, котрі здобувають освіту, конкретним критеріям якості освіти, що відображають рівень знань і навиків, якими володіє цей суб'єкт.

**Постановка завдання.** Метою статті є дослідження стандартів вищої освіти як результату збалансування приватно-публічних відносин.

**Результати дослідження.** В Україні мова про впровадження стандартів вищої освіти в наукових колах ведеться не перший день. З моменту проголошення незалежності України, коли досить інтенсивно почали розвиватися навчальні заклади, а їхня кількість зростала досить швидко, у наукових колах почали порушувати питання якості освіти, одним із засобів



забезпечення якої пропонувалось упровадити так звані стандарти освіти, у тому числі й у системі вищої освіти.

У законодавстві України питання стандартизації вищої освіти вперше закріплювались у Законі УРСР «Про освіту» від 23.05.1991 р. № 1060-ХІІ [1], що заклав основу регулювання суспільних відносин у галузі навчання, виховання, професійної, наукової, загальнокультурної підготовки громадян України, а також закріпив вимоги, які висуваються до навчальних закладів, що здійснюють освітню діяльність.

01 червня 1992 р. Кабінетом Міністрів України була прийнята Постанова № 303 «Про акредитацію вищих навчальних закладів» [2], який фактично встановлював правові критерії, яким повинен відповідати вищий навчальний заклад.

Нова редакція Закону України «Про освіту» [3] закріплювала вже самостійний правовий інститут – державні стандарти освіти, які розробляються окремо з кожного освітньо-кваліфікаційного рівня й затверджуються Кабінетом Міністрів України. Вони підлягають перегляду та перезатвердженню не рідше як один раз на 10 років. Окрім того, з освітньо-кваліфікаційним рівнем пов'язується процедура ліцензування здійснення освітньої діяльності та результати акредитації вищих закладів освіти щодо відповідності освітніх послуг державним стандартам певного освітньо-кваліфікаційного рівня за напрямками (спеціальностями), що надає право видавання документа про освіту державного зразка. Проте, як доводить практика, розробка, затвердження й перезатвердження державних стандартів освіти Кабінетом Міністрів України здійснювалось украї непослідовно, однак ми можемо говорити про те, що стандарти освіти вже пов'язуються не лише з критеріями діяльності навчальних закладів, а й із рівнем підготовки студентів і можливістю їм видавання документа про освіту державного зразка.

Одним із ключових нормативно-правових актів у сфері вищої освіти став Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 р. № 2984-ІІІ [4], що визначав стандарти вищої освіти, пов'язуючи їх із характеристикою вищої освіти; з рівнем підготовки суб'єктів, котрі здобувають вищу освіту; зі змістом освіти, що визначає певний ступінь сформованості знань, умінь і навичок особи, які забезпечують її здатність виконувати завдання та обов'язки (роботи) певного рівня професійної діяльності.

Новий Закон України «Про вищу освіту» [5] впроваджує новий підхід до правового регулювання стандартів вищої освіти. Так, Законом розмежовуються поняття стандартів освітньої діяльності як сукупність мінімальних вимог до кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення освітнього процесу вищого навчального закладу й наукової установи. Фактично це ті вимоги, які зобов'язані виконувати всі вищі навчальні заклади незалежно від форми власності та підпорядкування, а також наукові установи, що забезпечують підготовку докторів філософії й докторів наук. Окремо вводиться поняття стандартів вищої освіти, тобто сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності.

У юридичній науці питання стандартів вищої освіти досліджувались такими вченими, як С.К. Андрейчук, Л.І. Антошкіна, В.В. Астахов, О.М. Бандурка, І.І. Влас, М.І. Городиський, В.С. Журавський, В.К. Мамутов, В.І. Семчик, І.В. Спасибо-Фатеева, Р.О. Стефанчук, І.І. Тимошенко, О.І. Харитоновна, Є.О. Харитоновна, В.С. Щербина та іншими. Однак варто відзначити, що, попри однаковість поглядів учених щодо необхідності існування й удосконалення господарсько-правового регулювання стандартів вищої освіти в Україні, єдиних підходів до зазначеного питання не вироблено. Окрім того, поточний процес розвитку вищої освіти в Україні, що пов'язується особливо з тенденціями до автономізації господарської діяльності вищих навчальних закладів, потребує наукового переосмислення стандартів вищої освіти й удосконалення їх господарсько-правового регулювання.

У наукових колах стандарти вищої освіти вченими характеризуються досить неоднозначно, при чому причинами такого розуміння стандартів вищої освіти є невизначеність суб'єктів, які є відповідальними за виконання (дотримання) стандартів вищої освіти. У літе-



ратурі дискусія ведеться навколо питань, на кого поширюються стандарти вищої освіти: чи на вищі навчальні заклади, що визначає їх місце в рейтингових дослідженнях; чи на суб'єктів, які навчаються, з метою перевірки рівня їхньої підготовки; чи на державу як суб'єкта контролю якості вищої освіти тощо. На наше переконання, абсолютно справедливим є дослідження стандартів вищої освіти через розуміння їхніх носіїв, від яких і залежить безпосередньо реалізація стандартів вищої освіти в господарську діяльність вищих навчальних закладів.

На сьогодні із прийняттям нового Закону України «Про вищу освіту» питання стандартизації вищої освіти, у тому числі і юридичної вищої освіти, набуває нового інтересу з боку науковців і практиків-освітян. Новий Закон частково врегулює питання стандартів вищої освіти, однак залишає ще багато невизначеностей. Потрібно підкреслити, що, установлюючи таке правове регулювання, законодавець визначає, що стандарт вищої освіти передбачає такі вимоги до освітньої програми: 1) обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти; 2) перелік компетентностей випускника; 3) нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання; 4) форми атестації здобувачів вищої освіти; 5) вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти; 6) вимоги професійних стандартів (у разі їх наявності).

Стандарти вищої освіти за кожною спеціальністю розробляє центральний орган виконавчої влади у сфері освіти й науки з урахуванням пропозицій галузевих державних органів, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади, і галузевих об'єднань організацій роботодавців та затверджує їх за погодженням із Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

На наше глибоке переконання, у сучасних умовах демократизації суспільства й держави, акцентування уваги на приватно-публічних партнерських відносинах у сфері господарювання питання стандартів вищої юридичної освіти потребують свого доктринального переосмислення та вироблення нового підходу, що стосується їх формування, змісту, статусу і шляхів впровадження в діяльність вищих навчальних закладів. Тому спробуємо акцентувати увагу на таких положеннях, що характеризують наше бачення сутності, ролі і змісту стандартів вищої освіти.

1. Питання стандартів вищої освіти загалом варто розглядати в межах чотириєдиної системи суб'єктів освітньої діяльності, які реалізують власні інтереси. Першим суб'єктом є вищий навчальний заклад, який надає освітні послуги й переслідує інтереси ефективності своєї діяльності, авторитетності закладу, академічності навчального закладу тощо. Другим суб'єктом є особа, котра здобуває освіту, інтересами якої є отримання комплексу знань і навичок, диплому про вищу освіту. Третім суб'єктом є держава, котра зацікавлена у формуванні високоосвіченого суспільства, знатного розвивати інтелектуальні напрями людської діяльності. Четвертим суб'єктом є роботодавець, який визначає зміст, характер і результат господарської діяльності, потреби сфер господарювання у кваліфікованих особах, котрі здатні забезпечити професійність, якість і результативність здійснюваної господарської діяльності. Тому на сьогодні під час визначення стандартів вищої освіти має бути знайдено баланс інтересів зазначених суб'єктів (баланс приватно-публічних інтересів), забезпечивши максимальну реалізацію інтересів кожного із суб'єктів. Зміст стандартів вищої освіти має увібрати в себе інтереси роботодавця, що відображають характер і потреби ринку у висококваліфікованих фахівцях, інтереси держави, що відображають загальносоціальну потребу у формуванні й розвитку високоосвіченого суспільства, потреби студента, який прагне здобути освіту та надалі отримати змогу реалізувати отримані знання й навички, потреби вищого навчального закладу щодо можливості розвивати освітню діяльність, отримати визнання та авторитет у системі освітньої діяльності. Нині саме закони ринку мають бути основними під час розроблення й закріплення стандартів вищої освіти.

2. Потрібно відзначити, що стандарти вищої освіти мають змінний характер, що зумовлено поточною інтенсифікацією розвитку господарської діяльності. Тому стандарти вищої освіти мають розглядатись як такі, котрі потребують постійного аналізу та Perezatver-



дження в порядку, що має бути встановлений законодавством. Ми не можемо орієнтуватись на ті стандарти, які роками не змінюються. На сьогодні освітня діяльність має відповідати об'єктивним потребам суб'єктів господарювання й осіб, які навчаються, тому і стандарти вищої освіти варто розглядати як такі, що мають удосконалюватись і оновлюватись кожні п'ять років, що відповідає повному циклу вищої освіти.

3. Стандарти вищої освіти є такими, які мають бути взаємопов'язаними між собою. Потрібно наголосити на тому, що нині спостерігається тенденція до взаємопроникнення спеціальностей, окрім того, усе більше студентів намагається отримувати кілька спеціальностей з метою подальшої комплексної роботи, використовуючи знання й навички, отримані за кількома спеціальностями. Тому й підходити до підготовки стандартів вищої освіти варто комплексно з урахуванням особливостей різних спеціальностей, що надало б змогу їх поєднати та здійснювати освітню діяльність не відірвано одна від одної.

**Висновки.** Підсумовуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що стандарти вищої освіти повинні бути чітко визначені з урахуванням освітньої діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності.

#### **Список використаних джерел:**

1. Про освіту : Закон УРСР від 23.05.1991 р. № 1060-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
2. Про акредитацію вищих навчальних закладів : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.1992 р. № 303 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
3. Про внесення змін і доповнень до Закону УРСР «Про освіту» : Закон України від 23.03.1996 р. № 100/96-вр [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
4. Про вищу освіту : Закон України від 17.01.2002 р. № 2984-ІІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
5. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

